

Д.І. БАГАЛІЙ

ІСТОРІЯ
Сидоренкої
УКРАЇНИ

Видавць
Олександр
Сабчук

ХАРКІВ
2019

УДК 94(477.54/.62)
Б 14

*Висловлюємо щирю подяку
за безкорисливе сприяння виходу в світ цього видання
ГО “ЕкспертиЗА Реформ”,
а також особисто пп. Ользі Багалій, Ірині Гончаровій,
Юрію Георгієвському, Олександрі Дейнеко,
Андрію Малишку, Сергію Рожку та Леоніду Ушкалову*

Б 14 **Багалій Д. І.** Історія Слободської України / Д. І. Багалій ; передм. та ком. В. Л. Маслійчук ; упорядн. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. — XXXII + 400 с., [74 іл., 2 мапи]. — Серія «Слобожанський світ». Випуск 12.

ISBN 978-617-7538-17-1

УДК 94(477.54/.62)

ISBN 978-966-2562-03-3 (серія)
ISBN 978-617-7538-17-1

©Д. І. Багалій, 1918
©В. Л. Маслійчук, передмова,
коментар, 2019
©Видавець Олександр Савчук,
макет, 2019

ЗМІСТ

Колонізація та політика (<i>Володимир Маслійчук</i>).....	IX
Від упорядника	XXXII

ІСТОРІЯ СЛОБОДСЬКОЇ УКРАЇНИ

<i>Передмова</i>	3
<i>Розділ 1. Географічний нарис Слободської України</i> і початок її заселення	5
Дике поле — Слободська Україна, її поверх і взгір'я	5
Поверх і взгір'я	6
Річки і їх вплив на заселення	8
Степ і ліс — і їх вплив на заселення	9
Природні багатства Слободської України	10
Татарські броди та перелази.....	12
Шляхи.....	12
Новоросійський степ	14
Московське заселення України	14
Українські переселенці з Польщі в XVI і першій половині XVII століття	20
<i>Розділ 2. Заселення Слободської України</i> з другої половини XVII до кінця XVIII століття	22
Переселення народу в Слобідську Україну з Задніпрянщини і його причини	25
Заснування й заселення міст і слобід — Острогожська, Сум, Харькова, Охтирки, Ізюма і округи їх полків	26
Внутрішнє розселення слобожан.....	36
Участь монастирів в заселенню країни	37
Чужоземні переселенці	39
Вплив заселення на устрій Слободської України.....	40
Жалувані грамоти слободським полкам	41
Участь Московської держави в українському заселенню	44
Поширення території Слобожанщини.....	45

<i>Розділ 3. Боротьба з татарами</i>	52
Оборона проти татар	52
Татарські напади 1680 і 1691 рр.....	53
Інші татарські напади	55
Українці у неволі	56
Кріпости у великих городах, містечках та селах	66
Линії кріпостей.....	69
<i>Розділ 4. Автономія</i>	75
Склад слободських полків і їх перші полковники	75
Склад козацької автономії	83
Полковники слободських полків	85
Діяльність полковників і їх вибори	88
Московські воєводи на Слобожанщині	96
Залежність Слободської України від білгородських воєвод, Розрядного і Посольського приказів	102
Скасування автономії при цариці Анні та Катерині II	103
<i>Розділ 5. Соціальний устрій і суспільні стани</i>	110
Подібність і різниця у суспільних станах Гетьманщини і Слобожанщини	110
Тодішні стани — міщане, козаки-компанейці і підпомошники, державські піддані.....	111
Одбутки підданих.....	132
Соціальні реформи центрального уряду за часи цариці Анни.....	134
Соціальна реформа цариці Катерини II.....	135
<i>Розділ 6. Вибори до Катерининської комісії для укладання нового „Уложенія“ і накази слобожанських представників</i>	137
Вибори до комісії	137
Накази дворянських представників	141
Накази городянських представників.....	151
Накази військових обивателів.....	154
Бажання усіх станів взагалі	156
<i>Розділ 7. Промисли, ремесла та торгівля</i>	158
Економічний побут переселенців	158
Землеробство	159
Садівництво	162
Скотарство.....	163
Бджільництво	164
Викурювання горілки.....	164
Млинарство.....	165

Дегтярство.....	165
Здобування селітри.....	166
Ремесла.....	166
Торговля.....	168
Слободсько-українські ярмарки.....	170
Великі ярмарки	171
Середні ярмарки.....	173
Малі ярмарки	173
Ярмарковий товарообмін.....	174
<i>Розділ 8. Земельна власність.....</i>	<i>179</i>
Займанщина земель яко основа земельної власности	179
Окружні козачі полкові та сотенні землі	181
Права на дрібну земельну власність козаків-хазяїнів	184
Розпорядження про старозаймочні землі російського уряду	191
Початок панського дворянського землеволодіння	197
Манастирське землеволодіння.....	202
<i>Розділ 9. Слобожанський побут .....</i>	<i>205</i>
Український побут козацької старшини	205
Обставини життя слободських полковників	207
Обставини життя козацтва, селянства та міщанства.....	215
Звичаї, обряди і риси характеру слобожан.....	220
<i>Розділ 10. Духовенство, церкви та монастирі.....</i>	<i>225</i>
Релігійний настрій.....	225
Церковна ієрархія	230
Церковна парахвія	233
Церковні брацтва	241
Шпиталі.....	242
З життя духовенства	244
<i>Розділ 11. Освіта.....</i>	<i>245</i>
Любов до освіти у слобожан	245
Мандровані учителі	245
Шкільна наука	249
Число шкіл в Слободській Україні у 1732 році	251
Харківський колегіум яко центр освіти на Слободській Україні	252
Пам'ятники словесности.....	257
<i>Розділ 12. Український філософ Григорій Савич Сковорода ....</i>	<i>264</i>
Життя Г. С. Сковороди.....	264
Філософія Г. С. Сковороди	268
Значіння Г. С. Сковороди.....	273

VIII

<i>Розділ 13. Харків як українське місто</i>	275
Національний і соціальний склад Харківського населення у XVII—XVIII вв.	275
Українське відродження у Харкові з початку XIX в.	287
<i>Бібліографічні указівки</i>	301
<i>Пояснення до малюнків</i>	305
<i>Оглав</i>	307
КОМЕНТАР ТА ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ	309
Коментар (<i>Володимир Маслійчук</i>)	311
Показчик імен	376
Показчик географічних назв	389